

تاجیکستان امروز

کشور تاجیکستان در میان کشورهای تازه استقلال یافته که از اتحاد شوروی جدا شده‌اند برای ایران از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. اصلی‌ترین چیزی که در این میان این جایگاه ویژه و به دنبال آن نوعی اشتراک تاریخ و احساس را آفریده زبان گویشی دو ملت است که نشان از تداوم و نگاهداشت تاریخ مشترک دارد؛ اما به دلیل جدایی سیاسی سال‌های پس از دست‌اندازی امپراتوری روس و پسان اتحاد شوروی و دیوارهای آهنین آن، و تمایل سلطه‌گران برای ژرف‌تر کردن فاصله‌ها در عرصه زبان و فرهنگ، تاجیکستان امروز به گونه‌ای است که بدون ملاحظه و بازشکافی تاثیرات آن جدایی‌ها نمی‌توان درباره آن به داوری پایدار نشست. تاجیکستان امروز را در مجموع می‌توان یک کشور دو فرهنگی دانست یکی فرهنگ آسیایی میانه و متأثر از فرهنگ اسلامی و باستانی و دیگر فرهنگ روس. هر دو این فرهنگ بدون آنکه مزاحمتی برای یکدیگر داشته باشند در کنار هم روزگار می‌گذرانند که البته تهی از تاثیرگذاری بر یکدیگر هم نیستند. روس‌هایی که در تاجیکستان زندگی می‌کنند بازمانده‌های جمعیت روس دوران اتحاد شوروی هستند که به هر سبب تصمیم گرفته‌اند در تاجیکستان مانده و تبعه آنجا باشند لیکن شیوه معاشرت و زندگی اجتماعی و آداب و فرهنگ و پوشش خود را به گونه روس‌ها حفظ کرده‌اند. ولی این تفاوت فرهنگ نتوانسته است به دوستی میان تاجیکان و روس‌ها خدشه‌ای وارد آورد. بارها می‌توان دخترانی همگام را در خیابان دید که یکی از آنان پوشاکی تاجیکی و دیگری پوشاکی به سبک روسی بر تن دارند و صمیمانه با یکدیگر در پیاده‌رو سخن می‌گویند. از سویی دیگر در میان مردمان تاجیک نیز فرهنگی یکپارچه وجود ندارد -درست مانند جاهایی دیگر- شهرنشینان و روستاییان تازه به شهر آمده هر یک دارای ویژگی فرهنگ خود هستند. مردمان شمال شرق نیز کمابیش دارای تفاوت‌های فرهنگی با یکدیگر و نیز با دوشنبه‌نشینان دارند که در مباحثه‌های میان آنان بیشتر آشکار می‌شود. در این کشور برای گاهشماری از تقویم میلادی استفاده می‌شود و مانند آنان نیز یکشنبه‌ها تعطیل است و به همین جهت نیز بزرگترین و اثرگذارترین عید آنان کریسمس و روزهای مجاور آن است ولی نوروز نیز از یاد نرفته است و برای آن چیزی در حدود ۵ روز جشن می‌گیرند لیکن جشن و یا سوگواری از نوع مذهبی در آنجا به صورت برجسته توجه‌ای را جلب نمی‌کند مگر در میان مردمان متدین آنهم برای تولد پیامبر اسلام. زبان رایج و رسمی در این کشور در حال حاضر زبان تاجیکی فارسی است. از آنجا که کشور تاجیکستان طی سالیان دراز به صورت یکی از جمهوری‌های شوروی اداره می‌شده لذا زبان رسمی یعنی زبان تحصیلات و نیز زبان اداری و ارتباطات میان دیگر جمهوری‌ها زبان روسی بوده است که این وضعیت سبب شده است تا زبان تاجیکی به لحاظ توانایی در بیان تفاهیم عصر حاضر وضعیت ضعیفی به خود بگیرد و همه ی واژه‌های جاندار در عرصه دانش اعم از فنی یا پزشکی و یا علوم انسانی روسی باشند ولی بعد از فروپاشی تصمیم

برآن گرفتند تا آرام آرام زبان تاجیکی را جایگزین زبان روسی کرده و در این میان بزرگان آنان از آثار کلاسیک و نوشته‌های ادیبان معاصر مانند صدرالدین عینی و نیز زبان امروز ایران بهره‌های بسیار گرفتند تا جایی که دولت تاجیکستان مقرر داشته است در اداره‌ها و قوه قضاییه دیگر کسی نامه به زبان روسی ننویسد و دادگستری نیز هیچ شکواییه‌ای را به زبان روسی نپذیرد. در مجموع زبان تاجیکان امروز در حال رهانیدن خویش از زیر بار زبان روسی است ولی خط آنان هنوز تغییر نکرده است. از زمانی که منطقه تاجیکستان زیر فشار امپراتوری روس به روسیه ملحق شد تا سال ۱۹۳۲ میلادی از خط امروز ایران (که تاجیک‌ها به آن خط نیاکان می‌گویند) استفاده می‌کردند ولی در سال ۱۹۳۲ به بعد خط آنان به خط لاتین تغییر یافت. بدین ترتیب که ابتدا در میان مقاله‌های خط نیاکان مقاله‌هایی هم به خط لاتین نوشته می‌شد و طی دو سال آرام آرام تعداد آن‌ها افزایش یافته و از تعداد مقاله‌های خط نیاکانی کاسته شد تا آنکه در سال ۱۹۳۴ هیچ اثری از خط نیاکان در روزنامه‌ها دیده نمی‌شد اما در روستاها ملایان برای خواندن قرآن خط نیاکان را به شاگردان خود می‌آموختند. خط لاتین یاد شده نیز تا سال ۱۹۴۰ بیشتر دوام نیافت و از آن به بعد جای خود را به همان ترتیبی که خط لاتین آمد به خط سربلیک تاجیکی (که چند حرفی برای بیان آوایی که روس‌ها نداشتند بیشتر داشت) سپرد. در حال حاضر نیز کوشش‌هایی نسبتاً آرام در میان برخی از دانشمندان و استادان تاجیک برای بهره‌برداری از خط نیاکان وجود دارد که یکی از علل آن نیاز به استفاده از کتاب‌های علمی فنی اجتماعی منتشر شده در ایران است. از وجوه دیگر فرهنگ تاجیکستان امروز دین مردمان این دیار است. در حال حاضر اکثریت مردم تاجیکستان مسلمان هستند که عمدتاً اهل تسنن در (شاخه‌ی حنفی) بوده ولی در ناحیه جنوب شرقی مجاور مرز افغانستان در ناحیه دره یمکان تعدادی اسماعیلیه وجود دارند. روس‌ها نیز تقریباً همگی مسیحی یوده و تعداد اندکی نیز یهودی در میان مردم یافت می‌شود. در مجموع تظاهرات مذهبی سیاسی در میان مسلمانان آنجا به صورت پرنگ وجود ندارد لیکن بخشی از مردم به برگزاری نماز جمعه مقید بوده و در آن روز (در صورتی که در استخدام جایی باشند) برای ادای نماز جمعه مرخصی می‌گیرند.

به لحاظ تاریخی تقریباً تمامی تاجیکان خود را بخشی از ایران تاریخی باستان می‌دانند و در پاره‌ای از نمودهای اجتماعی (مانند نام‌گذاری جایها و یا فروشگاه‌ها) می‌توان رد پای پیوند با ایران باستان را مشاهده کرد. برای مثال دومین هتل بزرگ شهر دوشنبه «اوستا» نام دارد. این موضوع را هنگام بازدید موزه‌ها بیشتر می‌توان به چشم دید به کورش و داریوش افتخار دارند لیکن نماد سیاسی- تاریخی آنان که جایگاه پشتوانه ملی آنان شده است سرسلسله‌ی سامانیان یعنی امیر اسماعیل سامانی است که پیکره‌ی آن در مرکز شهر دوشنبه نماد ملی آنان را تشکیل داده است، واحد پول آنان نیز «سامانی» نام دارد که تقریباً حدود ۲۲۰۰ ریال امروز ایران (سال ۱۳۸۸) است. و خیابان‌هایی، نام‌های سعدی شیرازی، حافظ شیرازی، رودکی (بزرگترین آن‌ها)، باربد و ابن سینا دارند که در زمان شوروی سابق نام‌های دیگری داشته‌اند و این می‌رساند که احساس مشترک تاریخی با ایران در میان

ادیبان بزرگ و دانشمندان آنان، بسیار قدرتمند است. جایگاه منطقه‌ای امروز تاجیکستان نیز در خور توجه است. با وجود آنکه این کشور دارای منابع زیرزمینی انرژی و نیز کارخانه‌های بزرگ نیست اما به دلیل آنکه ادامه رشته کوه‌های هیمالیا در تاجیکستان پایان می‌یابد، آن را به صورت یک کشور کوهستانی می‌یابیم (۹۳٪ خاک این کشور را کوه‌ها تشکیل می‌دهند) و همین ویژگی سبب شده تا سرچشمه بسیاری از رودهایی که به ازبکستان و رودهای بزرگ سیردریا و آمودریا می‌ریزند در این کشور باشند که این وضعیت توانایی‌های بالقوه‌ای برای تاسیسات نیروگاه‌های برق آبی به آنان داده است و خود این را فهمیده‌اند. دولت در حال حاضر با تمام قوا در حال سرمایه‌گذاری برای ایجاد سد و نیروگاه‌های برق آبی است که این کار در طول زمان می‌تواند کشور را به بزرگترین فروشنده‌ی انرژی پایان‌ناپذیر و آب‌تبدیل‌سازد و این تصور تاجیکستانی موفق را در آینده پیش چشم می‌گشاید. در کنار همه‌ی اینها مردم تاجیکستان همواره نیم‌نگاهی به ایران داشته و دارند و موفقیت آن را در عرصه‌های گوناگون جهانی به نوعی موفقیت خود دانسته و از آن دلشاد می‌شوند و روشنفکران آنان نیز رویدادهای مربوط به ایران را از طریق رسانه‌ها دنبال کرده و تحلیل‌های خود را از آن دارند.